

ב. שנינו: המודר הנאה מחברו, ואין לו מה יאכל (לאו דוקא אלא דיבר בהווה. עתוס' ופרא"ש) – הולך המדיר אצל החנוני ואומר: איש פלוני מודר ממני הנאה ואיני יודע מה אעשה. והוא נותן לו, ובא ונוטל מזה. וכן כשהיה לו צורך לבנות בית או לגדור גדר, הולך המדיר לפועלים ואומר להם כיוצא בזה. וכן כשהיו מהלכים בדרך ואין לו מה יאכל – נותן לאחר לשום מתנה והלה מותר בה.

א. כל שכן שאם לא אמר לאדם מסויים אלא אמר 'כל הון אינו מפסיד' – מותר (ר"ן עפ"י גמרא בכתובות).

ב. אין המדיר חייב לשלם לחנוני את מה שנתן למודר, אלא אם רצה משלם. שאם היה חייב – הרי זו עשיית שליחות שלו, ואסור (ר"ן; תוס'; פרא"ש).

ג. היו המדיר והמודר מהלכים בדרך ואין למודר מה יאכל, ואין עמהם אחר – המדיר מניח ממאכליו על הסלע או על הגדר ואומר: הרי הם מופקרים לכל מי שיחפוץ. והלה נוטל ואוכל. רבי יוסי אוסר. רבי יוחנן פירש טעמו של רבי יוסי שסבר הפקר כמתנה, שאינו יוצא מרשות בעליו עד שיבוא לידי זוכה, נמצא שהמודר נהנה מנכסי המדיר. [ואף על פי שרבי יוסי (בברייתא) התיר באופן שהפקרו קדם לגדרו – זהו מפני שהנודר אין דעתו על מה שהפקיר]. ורבא הקשה על כך [לדחות סברא זו שאין דעתו על מה שהפקיר]. והסיק שטעמו של רבי יוסי הוא גזרה משום מתנת בית חורון. (פירוש, שמא יפרש שאין עושה כן אלא כדי שיבוא ויאכל, בדומה למעשה שהיה בבית חורון. לכך אסר אף מפקיר בסתם, אם לא שקדם ההפקר לגדר).

א. סוגית הגמרא להלן כרבי יוחנן, ואולם יש לנקוט כפי שהסיק רבא (עפ"י ר"ן).

ב. גם לחכמים לא התירו אלא כשאין לו מה יאכל (פרא"ש ותוס') – 'למדנו שכל הערמות אסורות בין ברבים בין ביחיד בנדרים, שלא התירו אלא בשעת הדחק שאין לו מה יאכל'. לשון הרב רבי אליעזר ממ"ץ (תוס').

דפים מג – מד

סח. א. האם ההפקר חל מיד או לא חל עד שיבוא לרשות זוכה? מאי נפקא מינה?
ב. המפקיר את שדהו לעולם או לזמן מוגבל, האם ומתי יכול לחזור בו? מה דינה לענין תרומות ומעשרות לאוכל מפירותיה?

א. כאמור, לדברי רבי יוחנן בדעת רבי יוסי, ההפקר אינו חל עד שבא לרשות זוכה. ומפני כן אסר רבי יוסי למודר ליטול מנכסי המדיר המופקרים. ולמסקנת רבא אף לרבי יוסי יצא ההפקר מרשותו מיד (ובמודר הנאה בלבד אסר משום גזירה).

נפקותא נוספת מבוארת בגמרא, לענין תרומות ומעשרות משדה מופקרת, שאם נוקטים שאין יוצא מרשותו מיד, הרי שהמפקיר שדהו וחזר בו קודם שזכה בה אחר – חייב במעשרות מן הדין. ואילו לחכמים (ולרבא אף לרבי יוסי כנ"ל) פטור מדאורייתא.

לדברי עולא, אף חכמים החולקים על רבי יוסי מודים במפקיר שדהו לזמן מוגבל, ליום אחד, לשבת אחת ואפילו לשבוע (= שבע שנים) אחד, שעדיין אגוד הוא בשדה ואומדים דעתו שאין נוח לו שיצא מרשותו מיד, כל עוד לא זכה בו אחר. ואילו ריש לקיש אינו מחלק בכך.

לפי תירוץ אחד בגמרא (מה. לפירוש הר"ן) מודה רבי יוסי במפקיר בפני שלשה אנשים שיוצא מרשותו מיד, שאינו דומה כלל למתנה. ורק במפקיר בפני אחד או שנים הרי זה דומה למתנה, שאינו מפקיר אלא על דעתם.

קעד

פרא"ש צדד לפרש דברי הגמרא באופן אחר, ולפירושו אין מקור לחילוק זה בדעת רבי יוסי.

- ב. המפקיר את שדהו; כל שלשה ימים יכול לחזור בו. מכאן ואילך – אין יכול לחזור בו. פירש הר"ן שאין חילוק אם זכה בה אחר אם לאו. תקנו חכמים בכל אופן שלא יחול ההפקר עד שלשה ימים, מפני הרמאים שמפקירים שדותיהם וחוזרים בהם כדי להיפטר מתרומות ומעשרות [ומפני כן תקנו בכל הפקר שיכול לחזור. פהרא"ש]. הלכך אפילו זכה אחר בתוך שלשה הימים, יכול לחזור בו וחייב במעשרות. לאחר שלשה ימים, הרי זה הפקר ופטור מן המעשרות.
- והרא"ש נסתפק לומר שאם זכה אחר בתורת זכיה מן ההפקר, אפילו בתוך שלשה – פטור מן המעשרות ואין יכול המפקיר לחזור בו. וכן מבואר ברמב"ם (נדרים ב, יז) שאם זכה בה אדם, אפילו תוך שלשה אין יכול לחזור בו. וכן נקט הרשב"א.
- מבואר בגמרא (עפ"י הברייתא דמפקיר כרמו ולשחר עמד ובצרו – כפהר"ן ועוד) שבתוך שלשה ימים חייב במעשרות מדרבנן אבל מהתורה פטור מטעם הפקר.
- א. לפי זה מסתבר שצריך לעשר מיניה וביה, כדי שלא יבוא להפריש מהחייב על הפטור. וכן יוצא מבואר לפי גרסת הספרים המובאת בפירוש הרא"ש. וכ"מ ברשב"א ועוד.
- ב. לפירוש הר"א ממיץ (המובא בפהרא"ש) בתוך שלשה ימים אין זה הפקר מדאורייתא מפני הרמאים, עכ"פ כשלא הפקיר בפני שלשה.
- ולדעת האומר אין ההפקר יוצא מרשותו עד שיבוא לרשות זוכה, לדברי עולא: חוזר בו אפילו לאחר שלשה ימים כל עוד לא זכה בו אחר, הלכך חייב במעשרות מהתורה. ולדברי ריש לקיש, חכמים עשאוהו הפקר לאחר שלשה ימים [אבל לא קודם לכן, מפני הרמאים] כדי שלא ישתכח תורת הפקר. לפיכך אינו מעשר אלא ממנו על עצמו, כי מדין תורה חייב במעשרות ומדרבנן פטור ויש לחוש שמא יפריש בטעות מפטור על חיוב ומחייב על הפטור.
- א. אם כוונתו בפירוש לזכות בה מן ההפקר ולא לחזור בו מהפקרו – משמע שפטור מלעשר (עפ"י ר"ן). ולכאורה היינו לאחר שלשה ימים, אבל כשאוכל תוך שלשה צריך לעשר, וכדמקשי במפקיר כרמו והשכים ובצרו לרבי יוסי אמאי פטור מלעשר. וערא"ש. וצ"ע ברשב"א.
- ב. הרא"ש בפירושו צדד לרבה שלאחר שלשה ימים פטור מדאורייתא לעשר מאחר והפקירוהו רבנן לגמרי שלא יוכל לחזור בו.

אמר: תהא שדה זו מופקרת ליום אחד, לשבת אחת, לחדש אחד, לשנה אחת, לשבוע אחד; לדברי עולא, אף חכמים מודים בזה לרבי יוסי שלא יצאה מרשותו עד שבא לרשות אחר, הלכך יכול לחזור בו אפילו לאחר שלשה ימים וחייב במעשרות. ואולם משזכה בה בין הוא בין אחר – אינו חוזר (אפילו בתוך שלשה, שבהפקר לזמן לא גזרו מפני הרמאים. ער"ן) ופטור ממעשרות כדין הזוכה מן ההפקר. (כשזכה בה בפירוש מתורת הפקר, אבל בסתם כשזכה בה הוא אנו תולים זאת כחזרה וחייב. (עפ"י ר"ן). ודעת הרשב"א נראה שאף בסתם הריהו כזוכה מן ההפקר ואינו חוזר בו).

לריש לקיש, דוקא לרבי יוסי חוזר בו עד שלא זכו בה, אבל לחכמים יצאה מרשותו מיד ופטור מן המעשרות.

להלכה יש לנקוט כפירושו של עולא, שבהפקר לעולם יש חילוק בין תוך שלשה לאחר שלשה, ובהפקר לזמן יכול לחזור בו אף לאחר שלשה משום שאינו יוצא מרשותו עד שיבוא לרשות זוכה (ר"ן מה. וכן פסק הרמב"ם נדרים ב, יח). ופירש הטעם שחוזר בו עד שיזכו, מפני שזה דבר שאינו מצוי, שאין אדם מפקיר לזמן קצוב. ושם כוונתו שמפני שאין רגילים לעשות כן הפקר גרוע הוא, וכמוש"כ הרשב"א.